

порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або неналежним чином здійснює орган державної влади, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу. Наявність таких обставин обґрунтовується прокурором у порядку, передбаченому частиною четвертою цієї статті.

Також ст. 45 Цивільного процесуального кодексу України містить тотожні по своїй сутті вимоги щодо представництва прокурором інтересів держави або громадян. Тобто, при прийнятті позову до розгляду у кримінальному провадженні, який поданий до початку судового розгляду, прокурор має обґрунтувати вказані вище підстави для представництва. У практичній площині із вказаним виникають проблеми, які пов'язані з недосконалим регулюванням цієї діяльності прокурора. Наприклад, у кримінальному провадженні за фактом незаконного порубу дерев, орган контролю – Державна екологічна інспекція нарахувала суму збитків, яка завдана довкіллю. Надалі, особі вручили письмове повідомлення про підозру та обвинувальний акт спрямований для розгляду по суті до суду. При цьому, прокурором в інтересах держави, в особі відповідної Державної екологічної інспекції та органу місцевого самоврядування, у провадженні до підозрюваного подано цивільний позов про стягнення шкоди. У свою чергу, на практиці, наявні рішення суддів про відмову у прийнятті позову до розгляду разом із матеріалами кримінального провадження, так як прокурором не обґрунтовані відповідні підстави для представництва інтересів. Аналіз вказаної ситуації свідчить про те, що відповідні підстави, ті що передбачені ч. 2 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру» відсутні, адже між моментом нарахування збитків органом державного контролю та пред'явленням прокурором позову в інтересах вказаного органу пройшов незначний період часу, що не може свідчити про неналежне виконання своїх повноважень державним органом.

У свою чергу, чи не суперечить вказане рішення суду засадам кримінального процесуального права, зокрема завданню кримінального провадження щодо захисту інтересів держави. На думку автора, суперечить. Тому вважаємо за доцільне у ст. 128 КПК України внести зміни щодо надання можливості прокурору пред'являти цивільний позов у кримінальному провадженні лише за наявності таких підстав; та не обґрунтовувати, як це передбачено ч. 3 ст. 23 Закону України «Про прокуратуру», не здійснення або неналежним чином здійснення повноважень органом державної влади, органом місцевого самоврядування чи іншим суб'єктом владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу.

Вказане слугуватиме ефективному виконанню завдань кримінального провадження, надасть змогу з економити час та затрати судових органів, органів прокуратури, органів державної влади та місцевого самоврядування. Тож, на думку автора, на сьогодні правозастосовцям слід керуватись саме завданням кримінального провадження, яке наведене у ст. 2 КПК України, та ч. 5 ст. 128 КПК України, зокрема щодо превалювання норм кримінального процесуального права над нормами цивільного процесуального права.

Одержано 05.10.2017

УДК 343.14

Олександр Віталійович ЛУСКАТОВ,

кандидат юридичних наук, доцент,

професор кафедри кримінально-правових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВІДСУТНОСТІ ВИЗНАЧЕННЯ ТЕРМІНУ «РЕЧІ» У КПК УКРАЇНИ

Відсутність визначення у законі окремих термінів, що присутні у змісті низки його норм, створює між останніми протиріччя, дозволяє користувачам трактувати ці поняття як завгодно.

Зокрема це стосується терміну «речі», котрий зустрічається у КПК України (далі – КПК) близько 170 разів у змісті більше 60 статей.

Загальнозрозумілою є вагомість категорії «докази» у кримінально-процесуальному законодавстві. Їх процесуальними джерелами, відповідно до ч. 2 ст. 84 КПК, поряд с показаннями, документами, висновками експертів є ще й речові докази. Визначення змісту останніх, котрий пропонується у ст. 98 КПК, пов'язано з терміном «речі», сутність якого не розкривається. Єдине, що витікає з вказаної норми, це те, що речі є матеріальним об'єктом. Разом з тим, у ч. 1 ст. 99 КПК як матеріальний об'єкт визначають документ і щодо цієї категорії надається досить розгорнуте пояснення.

Глава 15 КПК регламентує тимчасовий доступ до речей і документів, але ні вона, ні в цілому КПК не містить визначення терміну речі. Якщо у статті 99 КПК окреслюється поняття документу, то щодо речей жодних роз'яснень не пропонується. Тож, виникає запитання стосовно того, на чому закінчуються межі повноважень слідчого в частині доступу до речей, або, кажучи по-іншому, щодо яких матеріальних об'єктів наявна потенційна можливість їх вилучення.

Завдяки відсутності чіткого визначення поняття «речі» окремі норми КПК вступають у протиріччя одна з одною.

Так, відповідно до ч. 2 ст. 167 КПК, тимчасово вилученим може бути майно у вигляді речей, документів, грошей тощо. З її змісту витікає, що термін «майно» слід розуміти ширше ніж кожен з перелічених категорій (речі, документи, гроші тощо), котрі з першим співвідносяться як загальне та часткове.

У ч. 1 ст. 234 КПК як мета проведення обшуку теж фігурує майно, стосовно котрого тільки міститься уточнення, що воно здобуте в результаті вчинення злочину. Тоді, проводячи аналогію зі статтею 167, можна припустити, що в даному випадку законодавець під майном також розуміє речі, документи, гроші тощо. Натомість у ч. 2 ст. 235 КПК, що встановлює перелік відомостей, які повинні міститись в ухвалі слідчого судді про дозвіл на обшук, дослівно записано: «речі, документи або осіб, яких планується відшукати». Оскільки таке рішення слідчого судді надає право уповноваженим особам проникнути до житла та іншого володіння особи з метою пошуку певних об'єктів, то чи можуть вони виявляти та вилучати гроші, і в якості чого (речей чи документів), або гроші, як такі, що не входять безпосередньо до переліку в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, можуть вважатись лише тимчасово вилученим майном відповідно до вимог ч. 7 ст. 236 КПК.

Наявність протиріч у законі не сприяє його ефективному застосуванню, створює додаткові приводи для оскарження дій правоохоронців.

Слід зазначити, що у ч. 2 ст. 3 КПК законодавець передбачив механізм визначення термінів, відсутніх у частині 1 вказаної норми. Для цього пропонується звертатись до спеціальних норм кодексу або до інших законів України. Як вже констатувалось вище, термін «речі» у КПК не визначено. Натомість ми знаходимо його у ст. 179 («Поняття речі») Цивільного кодексу України (далі – ЦК), де вказано, що «річчю є предмет матеріального світу, щодо якого можуть виникати цивільні права та обов'язки». Вище наголошувалось, що зі змісту ст. 98 КПК витікає розуміння речі як матеріального об'єкту і це певним чином узгоджується із названими положеннями ЦК.

Але у главі 13 («Речі. Майно») останнього з названих законів регламентовано ще й різні види речей. Зокрема, у ч. 1 ст. 181 ЦК зазначено, що до нерухомих речей належать земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення. Якщо знову звернутись до змісту ч. 2 ст. 235 КПК, стає зрозумілим, що категорія «речі» може фігурувати в ухвалі про дозвіл на обшук не тільки як те, що треба виявити (п. 6), а ще й у якості іншого володіння особи (п. 4), оскільки до останнього, відповідно до положень ч. 2 ст. 233 КПК, також відносяться земельні ділянки тощо.

Здається, що потенційна можливість такого широкого, якщо посилатись на інші закони, використання поняття «речі» здатна дезорієнтувати представників сторін кримінального провадження, які, відповідно до ст. 22 КПК, мають рівні права на збирання та подання до суду речей.

Слід також вказати, що не тільки у ЦК називають різні види речей. У ч. 2 ст. 229 КПК йдеться про «однорідні речі одного виду». Внаслідок протиріччя, що наявне у цьому

словосполученні одразу виникає питання про те, чи одного роду або виду треба задіяти речі, щоб пред'явити їх для впізнання разом з тією річчю, приналежність котрої певній особі треба з'ясувати. У словнику української мови термін «вид» визначається як «підрозділ, що об'єднує ряд предметів, явищ за спільними ознаками і входить до складу загальнішого вищого розділу – роду», тобто з категорією «род» він зіставляється як часткове та загальне [1].

На нашу думку, для того, щоб особа дійсно упізнала той самий об'єкт, що бачила раніше, вона повинна його вибирати серед не просто схожих за якимось загальними ознаками, а поряд з майже повністю йому аналогічними. Тож, речі, що пред'являються для впізнання, повинні бути одного виду, а не роду, що забезпечить максимально об'єктивний результат проведення вказаної слідчої (розшукової) дії. З приводу вказаного вимагає переосмислення ч. 3 ст. 229 КПК, що регламентує порядок пред'явлення для впізнання речі в одному екземплярі за відсутності інших однорідних речей. Заміна у даній нормі терміну «однорідні речі» на термін «речі одного виду» буде у більш категоричній формі вказувати на те, що не існує інших речей, подібних до тієї, котра пред'являється для впізнання.

На нашу думку, шляхом до вирішення окресленої проблеми є внесення до КПК положень із визначенням терміна «річ» («речі») та його розгорнутим трактуванням у вигляді переліку відповідних матеріальних об'єктів, що надавав би досить чітке розуміння як зазначеній категорії в цілому, так і її різновидам.

Список бібліографічних посилань: 1. Словник української мови: в 11 т. Т. 1 / АН УРСР, Ін-т мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наук. думка, 1970–1980. С. 381.

Одержано 08.10.2017

УДК 343.13

Олена Василівна МАРТОВИЦЬКА,

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінального процесу та організації досудового слідства факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ СТАТУС ЗАХИСНИКА НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

За дослідженням, у чинному КПК України 2012 р. заслуговує на увагу концептуальний підхід до визначення дефініції щодо учасників та сторін кримінального провадження, що довгий час залишалось поза увагою законотворця. Законодавець розкриває зміст двох важливих для теорії та практики правових інститутів, а саме: сторони кримінального провадження – з боку обвинувачення: слідчий, керівник органу досудового розслідування, прокурор, а також потерпілий, його представник та законний представник; з боку захисту: підозрюваний, обвинувачений (підсудний), засуджений, виправданий, особа, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, їхні захисники та законні представники; учасники кримінального провадження – сторони, потерпілий, його представник та законний представник, цивільний позивач, його представник та законний представник, цивільний відповідач та його представник, особа, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу (екстрадицію), заявник, свідок та його адвокат, понятий, заставодавець, перекладач, експерт, спеціаліст, секретар судового засідання, судовий розпорядник.

У тлумачних словниках української мови слово «статус» (від лат. status – стан) тлумачеться як положення, стан чого-небудь чи кого-небудь [1, с. 420]; сукупність прав і обов'язків громадянина або юридичної особи [2, с. 1191]. Правовий статус особи це система прав, свобод і обов'язків, а також законних інтересів людини як суб'єкта права, визнана та гарантована державою [3, с. 525]. Процесуальний статус захисника, як і інших учасників кримінального провадження, виникає з моменту залучення до сфери кримінальних